

SÁRRÉTI ZONGORASZÓ

Olvasom a Szabó Ferenc szerkesztette kitérő helyismereti folyóirat, a Békési Élet 1969-es 1. számában Fülöp Károly nyugalmazott gimnáziumi tanár *Áprily Lajos Szeghalmon* c. szép emlékezését, s meglepve tapasztalom, mennyi meleg emberi kapcsolat kötötte Áprilyt ehhez a falusias sárréti városkához. Fülöp Károly előbb tanítványa, majd a nagyenyedi Bethlen kollégium gimnáziumában tanártársa volt Áprily Lajosnak, és barátságuk Erdélyből való elkerülésük után sem szakadt meg; 1929 és 1951 között a költő számos alkalommal Fülöpék szeghalmi vendége volt, pihent és dolgozott Sárrét csendjében; irodalomtörténeti értékű levelek és eddig jobbra ismeretlen versek — mint a *Fekete lány*, a *Sárréti zongoraszó*, vagy a Bacsa Mihály szeghalmi postamester sárba rogyott lovacskájának halálát megéneklő *Falusi postáló* — bizonyítják, hogy Fülöp Károly ihletett és szimpatikusan szerény emlékezéseinek közzététele mindenképpen méltányos szerkesztői tett volt.

De Fülöp Károly írása kapcsán nemcsak ezt akarom elmondani, lenne személyes érdekű mondandóm is azon túl, hogy konstatom: a Sárrét csendjéből felhangzó zongoraszó a művészi szépre sárban, porban, távoli elzártságban is érzékeny lelkek szép üzenete. Arról szólnék kurtán, hogy nekem első mélyebb versélményemet, még kisgimnazista koromban, éppen Áprily Lajos költészetének megismerése adta. Egyik nagyon kedves tanárom, néhai Benkő Gyula, Áprilynek egykor ugyancsak erdélyi tanártársa közvetítésével ismertem meg Áprily verseit; illetve ennél többet is: valamit az irodalom világából és természetéből, hogy aztán ez meghatározó erővel befolyásolja érdeklődésem, hajlamaim alakulását.

Ha jól számolok az időben visszafelé, 1947—48-ban voltam a mezőtúri református főgimnázium elsőéves tanulója, s már akkor tanítványa lehettem Benkő Gyulának. Elkor egy évig csupán, mert a XVI. századi alapítású, erős protestáns hagyományokat őrző tanintézetet hamarosan államosították, ahová három általánosiskolai év után már az úttörő-mozgalomból kerültem vissza. A gimnázium ekkorra Dózsa György nevét vette fel, szellemiségében egészségesen megújult, de négy

évszázadnyi hagyományára továbbra is büszke maradt. És ebben nem kis szerepe volt a nagy műveltségű, az újra mindig fogékony Benkő Gyulának is, aki maga volt a megtestesült folytonosság, az éltető tradíció erős záloga. Csak biológiát és földrajzot tanított nekünk, de egy teljes világot ismertünk meg óráin. Szuggesztív személyisége, színes sokoldalúsága, a megszóktatott, átlag-tanártípustól merőben eltérő módszerei, azt hiszem, nemcsak bennem hagytak éles emlékeket. Amikor első órájára bejött, a tudományok teljes rendszerét változta fel a táblára, s elhelyezte benne a földrajzot és a biológiát; remek anekdotákat kanyarított egykori professzorairól (az egyik mindig úgy kezdte előadásait: „Uraim, a biológia az a tudomány, amit ebben a félévben én fogok előadni”); megismertetett bennünket a régi erdélyi diákélet szokásaival, így a peregrinációról például tőle hallottam először, és személyes hiteilel, hisz kiderült, hogy diák korában gyalog megjárta Heidelberget.

Nos, Áprilyről is beszélt nekünk már az első órákon. Ámulva hallgattam, s valami furcsa borzongással, hogy ez az Áprily személyes jó barátja, verset is írt neki ajánlva (a *Pisztrángok kara* valóban Benkő Gyulának szóló ajánlással olvasható *A láthatatlan írás* c. kötetben), és hogy ez az Áprily Lajos még él — ti. én a tankönyvek nyomán addig úgy képzeltem: a költők azok mind elestek a csatáreken, vagy elvitte őket a tüdőbaj. Azután a *Pisztrángok kará*-n kívül felolvasta a kedvenc Áprily-verseit: a *Silentium*-ot „domine Jó József”-ről, a *Március*-t, amit mindjárt el is kezdett megtanítani velünk, kipróbáltatván azt is a hajlamosabbakkal: tudnának-e daktulusos verssort faragni. Mindez persze a biológia- és földrajzórakon történt, ahol Platon és Shakespeare éppúgy előjövő tárgyak voltak, mint Ady Endre görög tudása, vagy a vidéki lapszerkesztés, illetve a szalonkavadászat és szónoklatlan gondjai. „Be elfelejtettem emberül s görögül” — idézte Adynak Kincs Gyulára emlékező versét, s mindjárt mondta az orvosságot a felejtésre: ne úgy énekeljük ezután az ismert katonanótát, hogy „Göndör hajam sejhaj, göndör hajam rövidre van levágva”, de úgy, hogy „*Ulothrixom* sejhaj...”, ti. az *ulothrix* valamennyi görög szó-

tár szerint göndör hajú-t jelent. Ezt bizony ma sem felejtettem el.

És azt sem, hogy Benkő Gyula milyen bolondulásig természetbarát volt. Vadászat és kirándulás — ez volt a két igazi szenvedélye. És itt kell újra visszakanyarodnom Fülöp Károly Áprilyt idéző emlékezéséhez. Ő idézi a költőnek egy Kisorosziiban, 1950. VII. 17-én kelt levelét, ahol többek között ez áll: „Egy-két napot nálatok töltök, s utána átevickélek a koradélutáni vonattal Gyomán keresztül Mezőtúrra, Benkő Gyulának kezdettől az a terve, hogy Károly is velünk tartson azon a tűzökiránduláson.” Nos itt is valamely közös vadászkirándulásról esik szó, ha nem is affélékről, mint amiben nekünk, diákjainak volt többször is részünk. Benkő tanár úr vadászkalendárijairól kaján legendák és anekdoták keringtek a városban (egyszer állítólag — ha csak nem alakjára szabott vándoranekdota — egy piacon vásárolt vadnyúlal tért haza, de szerencsére eszébe jutott, hogy a jámbor tapsifülest mégis csak le kell puffantania; nosza, kikötötte egy fához, rádúplázott, és el is lőtte — a madzagot...), Léda névre hallgató vadászkuttyóját ismertük mi is, s a kirándulások egyaránt szolgálták a biológiai és vadászati ismeretterjesztést. Egyszer pl. Szarvas mellett, a Körös partján táboroztunk véle, s ott történt, hogy áhítatosan felemelt a fűről valami fehéres, nyálkás, nyúlós kicsodát: „Látjátok, fiúk, ez a kabóca; a himje furcsa hangot ad, a nőténye viszont merőben szótalán; róluk mondotta Arisztotelész: »Boldogok a kabócák, mert az ő feleségeik némák.«” Ezt sem felejtettem el.

És azt sem, hogy a kirándulások alkalmával nem volt szabad gyümölcsöt lopni. Alki mégis ártatlan tolvajlásra vetemedett, azt pénzbírsággal sújtotta: alma 50, körte 40, szilva 30 fillér. Az estére így összejött pénzeken korszó-róket fizetett a vékonyabb zsebpénzűeknek. A cseréptörésért szigorúbb volt a bírság. Benkő Gyula ugyanis amatőr etnográfusnak sem volt utolsó. Szer-

vezte és pártfogolta a városi múzeumot, s eközben velünk búvároltatta át a kincseket rejtő parasztpadlásokat Badár-korsókért, öblös köcsögökért, mázas csuprokért. A naponként összegyűlt zsákmánnyal mindig libasorban haladtunk a keskeny betonjárdán: elől Benkő tanár úr, utána a szigorú óvatosságra intett köcsögös különítmény. Persze, hogy nem volt szívünk földre ejteni a fazekas-műremekek közül egyet is, de mihaszna cserepet, tégladarabot azért földhöz vágtnak itt-ott, hogy halálra ijesszük az őregurat. Ez volt a cseréptörés, amiért aztán végül már úgyszintén kijárt a derekas bírságolás. A messzibb tájakra vezető Benkő-féle kirándulások fénypontját a Duna-kanyarban remetéskedő Áprily Lajos meglátogatása jelentette. Áprily ilyenkor nemcsak öreg székely cimboráját ölelte mellére, de ügyesen módját lelta annak is, hogy minket ugyancsak vendégül lásson: egy-egy ruhákosár piros almára kaptunk kettejüktől szabadrablási parancsot.

Mindenkinek vannak kedves tanár-emlékei, sokan hordozzák magukban egy-egy tanáralak meghatározó hatását — miért hozakodok hát elő ily hosszadalmasan Benkő Gyula ébresztésével? Mert érdemes az az ébresztő szeretetre. Mert nemcsak elszálló emlékeket hagyhatott maga után. Amikor a hatvanas évek elején öngyilkossági szándékkal kútba ugrott (mindig is mondogatta nekünk: fiúk, a nyugdíjazás engem megöl, én nem tudok csak malmozni a kezeimmel...), bizonyosan rendbe állította hagyatékát, ahol ugyanúgy sorakozhatnak értékes Áprily-dokumentumok, mint a szeghalmi jó barát, Fülöp Károly tékájában. A család — özvegye és állatorvos fia, aki mellelleg NB I-es futballbíró — feltehetően örömmel járulnának hozzá a dokumentumok közzétételéhez, amelyek felkutatása, gondozása és publikálása a sárréti Áprily-emlékek hűséges sáfárára, Fülöp Károlyra vár.

KOVÁCS SÁNDOR IVÁN

